

דין בועל נידה

• דף ו •

הרב יוסף שליט

א.

מבואר בברייתא (יומא ו) שבועל נדה כטמא מת, ורוצה הגמ' לדייק שהוא כטמא מת לענין טבילה שטובל ביום, ואינו כנדה שטובלת בלילה. ומקשה הגמ' אולי נבאר שמה שנאמר כטמא מת להשמיענו שמתמא טומאת שבעה? ודוחים שלענין טומאת שבעה לא צריך להשמיענו, שמפורש דינו בכתוב שנטמא שבעה ימים. וכך למסקנת הסוגיא שבועל נדה אינו כנדה, והוא טובל ביום לעומת נידה שטובלת בלילה. וא"כ מה ששנינו שבועל נדה כטמא מת הוא, גם לטומאת שבעה וגם לטבילתן ששניהם טובלים ביום.

וברש"ש הקשה, למה אמרה הגמ' שלא צריך לחדש שטומאת בועל נדה היא כטומאת מת, הרי צריך להשמיע שמתמא שבעת ימים משעת הביאה, ולא שיספור ימים כמו מספר ימי הנדה שנשארו לאשה. שהרי הגמ' בנדה מבארת, שהיתה הו"א שבועל נדה "יעלה לרגלה". דהיינו שאם בא עליה ביום השישי לנדתה, יצטרך להיות טמא יומים ואז יטבול כמוה? ומביאה הגמ' פסוק ללמד, שבכל אופן נטמא הבועל שבעה ימים.

וא"כ היה אפשר לבאר גם בסוגייתנו שכוונת הברייתא שבועל נדה הוא כטמא מת, לענין שנטמא לשבעה ימים משעת הביאה? ונשאר בצ"ע.

ב.

והנה במשנה נזיר בדף נד מבואר שאין הנזיר מגלח על כך שנטמא בטומאת ארץ העמים, וכן על טומאת מת שנטמא בכלים שנגעו במת. ובגמ' שם בדף נד: מבואר שכוונת המשנה לחדש שדין טומאת ארץ העמים לא מצריך הזאה שלישי ושביעי, כמו הנוגע בכלים שנגעו במת, שאינו צריך הזאה שלישי ושביעי.

ובתוס' שם ד"ה ת"ש כתבו: "וא"ת ולישני ליה דהני כלים בכלי מתכות מיירי דאדם הנוגע בהם טמא טומאת ז' ובעי הזאה ג' וז' דחרב כחלל. ואור"ת דע"כ לא מתוקמא מתני' בכלי מתכות, דא"כ הנזיר מגלח דחרב הרי הוא כחלל. ושלח לו רבינו חיים כהן איזה בית אשר תבנו לי, דאין נזיר מגלח עליו ה"ה דכהן מוזהר עליו, ואין לך בית שאין בה שום כלי מתכות שהיה באהל המת או שום מסמר כדאמר' במס' שמחות (פ"ד הל' כא) כל טומאה שהנזיר מגלח עליה כהן מוזהר עליה ותו דבהדיא תניא בתוספתא ובמס' אהלות (פ"א) דקחשיב התם ד' טומאות במת כיצד כלים הנוגעים במת ואדם בכלים וכלים באדם טמאים ז' והרביעי בין אדם בין כלים טמאין טומאת ערב וקאמר בד"א לתרומה וקדשים אבל נזיר אין מגלח אלא על המת בלבד פי' למעוטי כלים הנוגעים במת".

ומבואר שנחלקו ר"ת ור' חיים הכהן האם כלים שנגעו במת והם כלי מתכות יש בטומאתם דין הזאה ג' וז' שכן הם כחלל וכדברי ר"ת. או שאף שהם כחלל, אינם צריכים הזאה, אלא רק טמאים טומאת שבעה.

ג.

וברש"ש בחגיגה בדף כג כתב חידוש גדול בדין טומאת כלים שנטמאו בטומאת מת, וז"ל: "אבל אני באתי לדון בדבר חדש. והוא דאם נגע אדם או כלים בכלים שנטמאו במת ביום הז' שלהם אחר הזאה קודם טבילה יעלו לרגלם ואינם טעונים רק טבילה והע"ש כמוהם. וכמו כן בכל יום מיום הראשון ואילך יושלם טומאתם יחד עם הכלים שקבלו טומאתם מהם. שלא יהיו הם חמורים ממטמאם. וראיה מר"פ בנות כותים "ותהי נדתה עליו יכול יעלה לרגלה כו" ע"ש".

ומבואר בדבריו שלענין טומאת כלים באמת יצטרכו לספור ימים כפי שהיו המטמאים שלהם. וראיתו לזה הוא ההו"א שיטמא בועל נדה ע"פ ימי הנדה שנטמא ממנה. ואע"פ שלמסקנה בועל נדה נטמא לכל השבעה ימים, זה בגלל חידוש הפסוק, אך באדם שנטמא בכלים שנטמאו במת, חוזרת הסברא שלא תהיה טומאתו חמורה ממטמאו.

ובמקדש דוד ס' מט הביא ראייה נפלאה לדברי הרש"ש ממשנה במסכת כלים פרק כז משנה י': "שלשה על שלשה שנחלק, טהור מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס. אמר ר' יוסי וכי באיזה מדרס נגע זה, אלא אם כן נגע בו הזב טמא מגע הזב".

מבואר שכלי שנקרע ונטהר משום שכבר אינו חשוב כלי בכל זאת חשוב כנוגע בעצמו ולכן מטמא טומאת מגע. וא"כ הרי כל כלי מתכת שנטמא במת צריך להיות אחר טהרתו טמא שבעת ימים שכן נוגע בעצמו כשנטהר? וע"כ כדברי הרש"ש שאין הנוגע נטמא יותר מטומאת המטמאו.¹

ד.

אך אם ננקוט כדברי רבינו הרש"ש שוב צריך ליישב קושייתו ביומא שבתחילת דברינו למה העמידה גמ' שבועל נידה כטמא מת לענין טבילתו ביום, ולא אמרה הגמ' שמתחדש בבוועל נדה שנטמא מחדש טומאת שבעה ואינו סופר ימים רק להשלים את הספירה של הנדה עצמה וכמו כלים שנגעו במת.

עוד יש להקשות מדברי הגמ' יומא ו., שמקשה מדוע מזים על הכהן הגדול כל שבעת הימים הרי היום הרביעי אינו יום יכול לצאת כפי חשבון ימי ההזאה שכן אם היום הראשון הוא שלישי לטומאה אז רק היום החמישי הוא שביעי לטומאה? ומדוע היה צריך הזאה ביום הרביעי? ומבארת הגמ', שהיו מכוונים שיצא יום רביעי ביום שבת שבו לא היו מזים משום שבאמת אין ספק לגבי היום הרביעי. והרי לדברי הרש"ש אם הכה"ג נגע בכלי מתכת שהיה ביום השלישי לטומאתו אז צריך הכה"ג הזאה ביום הרביעי מימי הפרישה, שכן לדברי הרש"ש נטמא רק כפי טומאת המטמא וא"כ צריך להזות עליו גם ביום הרביעי?²

ובספר נזר הקודש הביא הוכחה דלא כרש"ש מדברי הגמ' בפסחים ב"ד פ הדנה במקרה שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים בער"פ והדין ששולחים אחד

¹ וראיתי להגר"ק זוק"ל (בשבעה לפטירתו כג אדר תשפב) שהקשה בטעמא דקרא חוקת ד"ה וכל אשר יגע שצ"ע אם לא נבאר כרש"ש איך מטבילים חרב שנגע במת שכן ביום השביעי שגיביה להטבילו הרי האדם מטמא טומאת שבעה מחדש וא"כ יחזור ויטמא את הכלי לעוד שבעה ימים, כדין אדם שנטמא בחרב. ואם כן אי אפשר להטבילו לעולם. וצ"ע. אך לא הבנתי למה כתב לעולם, שהלא מבואר ברמב"ם טו"מ ה ד שאדם שנגע בחרב מטמא כלי טומאת שבעה אך מה שיגע בכלי הזה נטמא רק טומאת ערב, וא"כ לאחר שנטמא עוד שבעת ימים, יוכל אדם להטבילו. וכן אפשר להטבילו ע"י פשוטי כלי עץ, ולא יטמא האדם המטבילו ולא יחזור לטמאו. עיי"ש.

² ומקד"ד הקשה כן על הרש"ש בעמ' קמב וכן הביא בקה"י טהרות ס' יח הקשה קושיא זו על הרש"ש. וכתב ליישב דברי הרש"ש אליבא דבעל המאור בפ"ד דחולין שטמא הנוגע בחרב לא צריך כלל הזאת ג' זו' וממילא מתורצת הגמ'. אך לשא"ר ורמב"ם שצריך הזאה, מוכח מהגמ' דלא כרש"ש.

לדרך רחוקה כדי שיהיו רובם טמאים. ומקשה הגמ' למה לא מטמאים אותו בטומאת מת? ומתרצת הגמ' לפי שיטמא גם למחרת וידחה מלהקריב קורבן חגיגה. ולפי דברי הרש"ש קשה, הרי אפשר לטמא בכלי מתכת שהוא ביום השביעי לטומאתו, ואז אינו נדחה מחגיגתו שכן למחר יהיה טהור, שכבר יעבור היום השביעי לטומאה? ואם פוסקים שנטמא טומאת שבעה, אז ברור שאין אפשרות לטמא בטומאת מת רק ליום אחד.³

ומצאתי ברוג'צוב'ר (הלכות יסודי התורה ה) שכתב בדין אבל שבא ממקום קרוב למקום האבילות, אף שלא התאבל עד בואו, מצטרף לשאר האבלים עד לסוף השבעה, כמבואר במו"ק. וכתב שם שיש להסתפק במקום שהאבלים יושבים אחר הרגל ומשלימים את השבעה (כשנפטר המת ברגל), האם גם בזה שייך שיצטרף עליהם כשמגיע באמצע השבעה.

ופשט ספיקו שחייב לשבת שבעה ימים שלמים לתשלומי השבעה שהיו בחג, משום שהגדרת חובת התשלומים היא חובה אחת, ואינה מתחלקת לימים. וראיה לדינו מביא מדברי הגמ' בנדה לג שלומדים שלא יהיה בועל נדה עולה לרגלה לפי "שר"ל דמשך הזמן שלה הוא מציאות אחת". ולכך גם חובת התשלומים היא חובה אחת, ולא שייך לחלקה לימים.

ומדבריו ניתן ללמוד שבטומאת נדה שהיא שבעה ימים, לא שייך לחלקה לימים, וכן יהיה הדין גם בטומאת מת שהיא בימים, וחשובים זמן אחד ולכן תמיד הטומאה צריכה להיות שבעה ימים, ואין הזמנים מתחלקים. ולכן לעולם מה שיגע בכלי טמא נטמא דוקא טומאת שבעה, ואי אפשר לחלק הזמנים. והראיה לגדר הזה שלא שייך לחלק זמן, נלמד מהפסוק בטומאת נדה.

³ ובנזר הקודש שם יישב הקושיא שמבואר ברמב"ם (קו"פ ו ב) שמה שלא מקריבים פסח על טמא מת זה רק בנטמא שטומאה שהנזיר מגלח עליה, אך בטומאה שאין הנזיר מגלח עליה כן מקריבים. וא"כ לא יכלה הגמ' להעמיד שנטמאנו בכלי שמנטמא במת, והוא ביומו השביעי. משום שבטומאה זו אין הנזיר מגלח, וממילא יוכל להקריב פסחו. וא"כ חייבים לשולחו לדרך רחוקה. אך לדעת ר"ת בתוס' בנזיר חוזרת הקושיא לרש"ש, שכן נזיר מגלח על כלי מתכות שנטמא במת, וממילא למה לא העמידה הגמ' שנטמאנו בכלי מתכות שהוא ביומו השביעי.

ה.

ואולי אפשר ע"פ זה לבאר גם מה שנאמר בר"ה בדף ה: שלומדים בפסוק לא תאחר לשלמו למעט תמורת עולה ושלמים, שאם עברו ב' רגלים ולא הקריב עולה, ואח"כ עשה תמורה, היתה הו"א שאם לא הקריב התמורה יעבור על בל תאחר אחר רגל אחד, משום שקדושתו מחמת הראשון ועל הקורבן הראשון כבר עברו שני רגלים. ומסקנת הגמ' שנלמד מהפסוק, שצריך מחדש למנות ג' רגלים. וזה לימוד נוסף, שכאשר יש זמן קבוע אי אפשר ללמוד על חלק מהזמן בגלל שהקדושה באה מחמת קרבן אחר, אלא צריך מחדש למנות ג' רגלים.

באותה צורה גם לומדים בירושלמי (ר"ה א א) ממה שנאמר בבכור שנה בשנה, שנה ושנה לתמורתו. שאם המיר בכור, מתחילים למנות לתמורה מחדש שנה שלימה שתקרב. וא"כ לפנינו עוד מקור, שאע"פ שהקדושה באה מחמת קדושה אחרת, לא מחילים הדין כהמשך לזמן הקודם, אלא מתחילים למנות הזמן מחדש. ולפי זה נראה, שגם לגבי טומאת הנוגע בטמא מת יתחיל מחדש למנות שבעה.

אך אם רוצים לנקוט להלכה דלא כרש"ש מכח כל הקושיות הנ"ל, צריך ליישב הראיה שהביא המקדש דוד הנ"ל, מדוע כל כלי שטובלים לא טמא מחדש משום שחשוב שנגע בעצמו כמו בדין כלי שנקרע ונטהר שחשוב כנוגע בעצמו בזמן שהיה טמא?

ויש לבאר ע"פ מה שמבואר בחולין עב בדין טלית טמאה שנקרעה. שלדעת רש"י בחולין בדף כג גם אם נשאר בקרעים שיעור כלי ג' על ג' בכל זאת הקריעה מטהרת את הכלי, משום שלא ראוי למלאכתו הראשונה. ותוס' חולין בדף עב ד"ה "בשעת פרישתן" חולקים שאם נשאר שיעור קבלת טומאה, ודאי שלא נטהרה. שכל הגדר של קריעה שמטהרת, היא בגלל שהקרעים לא ראויים לקבל טומאה, אך אם מקבלים טומאה נשארים טמאים.

והגר"א⁴ פסחים אות קכב מבאר מח' הראשונים וביאר⁴ שיש שתי אפשרויות לבאר את טהרת כלי בשבירה. אפשר לבאר שהשבירה היא מעשה מטהר וכמו טבילה

⁴ וז"ל "אבל דעת רש"י, שהביאו שם, דשבירה מטהרת אפילו היכא דהשבר מק"ט, והיינו דטהרת שבירה גזה"כ כמו טבילה, וכן כתב הרמב"ן בחידושו פרק השוחט ל"ד דטלית שנקרע רובה טהורה, אף על גב דגע"ג מק"ט מה"ת (ועי' ע"ז נ"ב דמדמי ביטול ע"ז לטבילה) וברש"י קידושין נ"ט כתב, דאם חישב שלא לשוף ולשבץ דנעשה כלי במחשבתו, אם אח"כ נמלך לשוף ולשבץ, דנעשה גולמי

שהיא מעשה המטהר. ואפשר לבאר שהשבירה מבטלת שם כלי ובדבר שאינו כלי ממילא לא נשאת הטומאה.

ומבאר שבזה נחלקו רש"י ותוס' מדוע שבירה של כלי מטהרת. לרש"י עצם השבירה היא מעשה מטהר ולכך אף אם יש שבר שהוא ג' על ג' וראוי לשימוש בכל זאת נטהר מאחר שמעשה השבירה מטהר, אך לתוס' הטומאה פוקעת מאחר שהקרעים אינם מקבילים, שכן אינם ראויים לכולם, ואין בזה מעשה מטהר וממילא אם נשאר ג' על ג' שהוא שיעור של קבלת טומאה נשאר הבגד בטומאתו.

וא"כ לדעת התוס' ששבירה אינה מעשה מטהר, אפשר לבאר שרק בזה חידשה המשנה שגם אחר הקריעה נשאת טומאה של מגע בטומאה, שהיתה לפני שהכלי נקרע וחשוב שהכלי נגע בעצמו. אך בטהרה במקוה, ששם נעשה מעשה מטהר אין כלל את הגדר של נוגע בעצמו, לפי שהטבילה פועלת טהרה בכלי. וא"כ אין להקשות מדוע כלי שנטמא במת לא יטמא אחר טבילתו טומאת שבעה, משום שבמקום שנעשה מעשה המטהר, לא חשוב שהכלי נוגע בעצמו. וא"כ נדחתה ראיית הרש"ש.

והנה הרמב"ם בכלים כג ט פסק: "שלשה על שלשה שנטמא במדרס, ואח"כ נחלק טהר מן המדרס ואין בקרעים אלו טומאה כלל. והנם כשברי כלי שנטמא, אבל בגד שנטמא במדרס וקרע ממנו שלש אצבעות על שלש אצבעות, אותו הקרע טהר מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס שבעת פרישתו מן הבגד הגדול נטמא במגע".

ומבואר שלמד כדעת התוס' שרק אם הקרעים נתמעטו מג' על ג' אין בהם טומאת מגע מדרס, אך אם נשאר בהם ג' על ג' נשאת טומאת מגע מדרס. וא"כ לשיטתו שוב אין הקריעה מעשה מטהר, אלא רק הטומאה פוקעת מאליה, וא"כ בטבילה שהיא מעשה מטהר אפשר שאין כלל את הטומאה של כלי שנוגע בעצמו. וגם לדבריו אין ראייה מדין טומאת מגע מדרס לדינו המחודש של הרש"ש.

כלי על ידי מעשה, מ"מ לא היא שבירה, אם היה טמא, ולכאורה, כיון דגולמי כלי אינו כלי לק"ט, אין לך שבירה גדולה מזו, ולשיטת תוס' דטעמא דשבירה מטהרת הוא, מפני שאין השבר ראוי לק"ט, וה"נ בנעשה גולמי כלי אינו מק"ט והוי שבירה, אבל לדעת רש"י אינו תלוי אם השבר ראוי לק"ט, או לא, אלא גזירת הכתוב דבעינן שבירה לטהר וזה לא הוי שבירה".

.1

אך יש להקשות, עדיין לדעת רש"י והרמב"ן שקריעה היא מעשה מטהר כמו טבילה א"כ שוב הדרה קושית המקדש דוד לדוכתא, למה כשטובלים כלי שנטמא במת, לא נצריך עוד טומאת שבעה כדין כלי שנוגע בטומאת עצמו ומטמא מגע מדרס? ולכך מכריח כרש"ש.

וראיתי בזה שהקה"י טהרות יח תירץ הראיה לרש"ש בכך שיש דין של "שבעה לה טומאה" דהיינו שמה שנטמא בטומאה חמורה לא נטמא שוב טומאה קלה. והביא כך גם בשם הנצי"ב שהבגדים שלובש הטמא טמאים רק שבעה ימים, ולא נטמאים כל רגע מחדש משום ש"שבעה לה טומאה".

וא"כ כך גם לגבי טומאת הכלי מעצמו "שבעה לה טומאה" ולא יכול הכלי לקבל טומאה חדשה בכך שנוגע בעצמו כל זמן שהוא טמא את טומאתו החמורה, ורק לגבי מגע מדרס חוזר ונטמא במגע עצמו, לפי שפוקע ממנו שם מדרס ובאותו רגע נעשה מגע מדרס .

{ואולי אפשר שגם לדעת רש"י והרמב"ן אף ששבירה הוי מעשה מטהר מהתורה, אינו דומה לטבילה. משום שמבואר ברש"י בחולין כגו שהטלית הקרועה נטהרת שהיא "פנים חדשות" וא"כ אין השבירה מנגדת את הטומאה, אלא שרואים את השברים כמציאות חדשה. אך טבילה שהיא מעשה שמנגד את הטומאה ומטהר את הכלי, בזה גם לא שייך שיטמא הכלי את עצמו במגע משום שכל עוד לא נטהר, אין בו טומאת מגע. ומשנטבל, ונטהר אין לו במה לגעת ולהטמא. ועצ"ע.}

ואח"ז חשבתי שאולי אפשר להביא ראיה לחילוק זה מדברי הגמ' בנדה ע ששאלו אנשי אלכסנדריה את רבי יהושוע בן חנניה האם בן השונמית מטמא והאם מתים שעתידים לחיות יצטרכו הזאה שלישי ושביעי? וענה להם שבן השונמית ודאי שלא מטמא אחר שחזר לחיות אך לגבי תחית המתים אומר שיקום משה רבינו עמהם ויפסוק להם .

ובתוס' ד"ה מתים כתבו "ואם תאמר אמאי לא בעי הך בעיא על בן השונמית דאיירי ביה וי"ל שמא משום דכתיב קרא לעתיד לבא יחזקאל לו וזרקת עליכם מים טהורים ומספקא ליה אי הך זריקה הויא שלישי ושביעי אי לא אבל בן השונמית פשיטא ליה דלא בעי הזאה".

ומבואר בדבריהם שכן השונמית לא חשוב כנוגע בעצמו ולכן לא יתחייב בהזאה ורק לגבי תחית המתים נסתפקו לפי שכתוב עליהם הזאה. אך המהרש"א חולק על דברי התוס' שלגבי בן השונמית היה פשוט שיצטרך הזאה כיוון שנשאר בגופו שהיה טמא בטומאת מת וודאי יצטרך הזאה ורק לגבי תחית המתים שעתידי להתחדש גופם ישנו ספק. וכן כתב במאירי בנדה ע שגם לגבי בן השונמית שאלו אם צריך הזאה.

ואפשר לבאר דעת התוס' שלגבי בן השונמית לא היה ספק שחשוב כנוגע בעצמו לפי שהנביא החזיר אותו לחיים וזה מנגד את עצם הטומאה שכן מבטל ממנו שם מת מעיקרא ובזה כשדבר נטהר ע"י דבר המנגד את הטומאה לא חשוב כנוגע בעצמו וכמו לגבי מעשה הטבילה.

אך לגבי תחיית המתים ישנו ספק שכן מאחר ויקומו בגוף שיתחדש אז את התחיה מבטלת את המיתה ואינה מתנגדת לסיבת הטמאה אלא רק שסיבת הטמאה נפסקת. ובזה הסתפקו האם חשוב שנגעו בעצמם ותחית המתים דומה לבגד שנקרע בפחות משיעור שחשוב נוגע בעצמו או שבכ"ז תחית המתים גם חשובה שמנגדת את עצם הטומאה (שכן לעתיד לבוא כתוב בישעיה כה "ובלע המות לנצח ומחה ה אלוקים דמעה מעל כל פנים") ולכן לא יחשבו הקמים לתחיה כנוגעים בעצמם. ולספק זה ענה רבי יהושע שיקום משה רבינו ויורה ההלכה.